

110 01 PRAHA 1 — STARÉ MĚSTO, MAISLOVA 18

Z projevu předsedy Terezínské iniciativy Hanuše Schimmerlinga

PAMÁTKA OBĚTÍ MUSÍ ZŮSTAT ŽIVÁ

V úvodní části svého projevu na shromáždění terezínských seznámil předseda Terezínské iniciativy (TI) doc. Hanuš Schimmerling s dosavadní činností TI, která vznikla v únoru loňského roku. Jejím hlavním cílem bylo a je napravit nedůstojný a urážlivý způsob, jakým bylo zacházeno s památkou našich obětí, všech, kdo zemřeli a prošli Terezínem.

Ke konkrétním úkolům, které si TI vytýčila, patří zasazení pamětní desky na místě bývalého pražského Radiotruhu (o ní více v článku Na památku více než 80 000...). O úkolu dosáhnout změny koncepce a práce Památníku Terezín předseda TI řekl: Podařilo se uskutečnit odvolání ředitele a na základě konkursu byl novým ředitelem jmenován PhDr. Jan Munk, jehož rodiče byli věznění v Terezíně. S tím souvisí i postupná realizace dalšího požadavku — zrušení Muzea SNB a zřízení Muzea ghetta (i o tom na dalších stránkách bulletinu).

Setkání bývalých vězňů ghetta věnujeme prostřední dvoustranu. K tomu z projevu doc. Schimmerlinga: Před rokem pozval prezident Havel k této příležitosti prezidenta Chaima Herzoga. Předpokládáme, že se oba setkání zúčastní. Snad si vládní činitelé uvědomí, že bude proto nutné urychlit práce na přípravách, zejména na Muzeu ghetta.

Také o Mezinárodním terezínském sdružení se dočtete v samostatném materiálu. K tomu z projevu předsedy TI: Ustavující sněm se bude konat druhý den setkání. Bude přístupný všem, jen delegáti budou mít mandát. Delegáti ze zahraničí budou vysláni svými zemskými sdruženími (naše delegáty zvolilo shromáždění terezínských). Vzhledem k tomu, že v terezínském ghettě byli věznění kromě židů z Československa také vězní z Německa, Rakouska, Holandska, Dánska a dalších zemí, je zájem o Mezinárodní terezínské sdružení velký. Předseda

TI pak hovořil o schůzkách podle zájmových okruhů, ale i těch, které spojuje společný osud. Hovořil také o Krásově opeře Brundibár v provedení Dismanova dětského sboru. O Mezinárodní vědecké konferenci se dozvíte na předposlední straně našeho zpravodaje.

Doc. Schimmerling pak pokračoval: Na základě úsilí našich členů se podařilo realizovat některé záměry. Bylo by ale hodně přehnané domnívat se, že je možné napravit během jeden a půl roku to, co bylo v celém poválečném období úmyslně zanedbáno. Nechci zde jmenovat instituce a osobnosti, u kterých jsme intervenovali a dočkali se více příslibů než reálné pomoci. Navrhli jsme, aby pořadatelem tryzny 19. října byla federální vláda spolu s reprezentací české a slovenské židovské komunity. Zdůraznili jsme, že tento návrh vyplývá z potřeby připomenout význam tohoto poselství v dnešní době, kdy se opět ozývají hlasy rasismu a antisemitismu. Je naší povinností reagovat na podobné jevy, hledat spolupráci s těmi, kteří s námi sympatizují.

V další části svého vystoupení se doc. Schimmerling zmínil o Svazu bojovníků za svobodu, jehož je TI součástí: Při jednáních s ÚV ČSBS se nám dostalo jednoznačného souhlasu a podpory. Předseda TI pak charakterizoval situaci v SBS a pokračoval: V současné době se opět formuje seskupení bývalých politických vězňů a my se domníváme, že naše místo je zde, že je účelné setrvat na půdě společného svazu. Souvisí s tím řada otázek, které se týkají budoucího poslání této střechové organizace a našeho místa v ní. Řešení očekáváme od příštího sjezdu SBS. Chceme se aktivně zúčastnit jeho formulování.

Velkou pomoc nám poskytuje Federace židovských obcí. Ukázalo se, že židovská pospolitost si uvědomuje vý-

znam naší práce pro památku Terezína i pro budoucí generace. Doc. Schimmerling pak ocenil pomoc dalších institucí, k nimž například patří Čs. ústav zahraniční.

Budeme muset hledat také organizační způsoby a formy, abychom si zachovali kontakty mezi sebou, věděli o každém bývalém terezínském vězni zde i v zahraničí, zdůraznil předseda TI.

V závěru hovořil o úkolech TI. Obrátil se na všechny členy, aby terezínskou iniciativu zanesli nejen k těm, kteří prošli strastiplnou cestou koncentračních táborů, ale také k jejich dětem. Památka našich obětí musí zůstat živá.

Konta Mezinárodního terezínského sdružení

Každý může pomoci

K realizaci vytýčených úkolů zejména v uchování památky těch, kteří v terezínském ghettě zahynuli, zřídilo Mezinárodní terezínské sdružení u Komerční banky Praha 1 konta:

Kčs ● 59433 — 011
DEM ● 34278 — 1234555 — 011
USD ● 34833 — 1234555 — 011

Poděkování

Využíváme této příležitosti a srdečně děkujeme manželům Fuchsovým a Bergerovým z Londýna, manželům Fantlovým z Heveru ve Velké Británii, manželům Huppertovým z Vincennes ve Francii, Erichu Rohanovi z SRN, Miroslavu Zeimerovi z Frankfurtu n. M., Zuzaně Justmanové z New Yorku a Jiřimu Brady z Toronta za jejich finanční příspěvky, které jsou cennou pomocí pro rozvoj činnosti Terezínské iniciativy a povzbuzením do další práce. Děkujeme paní Zuzaně Justmanové za založení fondu „The Terezin Foundation, Inc.“. Ještě jednou všem upřímný dik.

Výbor Terezínské iniciativy

SNĚM TEREZÍNSKÝCH

Terezínský koncentrační tábor, terezínské ghetto, přežilo pouze 12 200 jeho československých vězňů. Na výzvu Terezínské iniciativy se jich 16. dubna 1991 sešlo 326 v aule právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Výbor Terezínské iniciativy složil na tomto shromáždění účty ze své roční činnosti. Zprávu výboru přednesl jeho předseda Hanuš Schimmerling. Další členové výboru ji doplnili příspěvky o přípravě Muzea ghetta, o organizaci Mezinárodního terezínského sdružení a o přípravě mezinárodní vědecké konference o úloze Terezína v historii nacistického „konečného řešení židovské otázky.“ Byla podána také informace o aktivitě Terezínské iniciativy ve věci odškodnění, které by mělo být poskytnuto vězňům nacistických koncentračních táborů a věznic.

V diskusi vystoupil člen vedení izraelské organizace terezínských vězňů Jiří Dejmel. Tato organizace Theresienstadt Martyrs Remembrance Association má svou základnu v kibucu Givat Chaim-Ichud, kde je zřízen terezínský památník Beit Terezin.

Shromáždění zvolilo nový devatenáctičlenný výbor, jehož členy jsou také terezínští vězňové z Brna, Prostějova, Ostravy, Ústí a Jindřichova Hradce. Zvolena byla delegace, která bude zastupovat

Terezínskou iniciativu v Mezinárodním terezínském sdružení.

V závěru byl potleskem schválen pozdravný dopis prezidentu Václavu Havelovi. Odeslán byl dopis předsedovi vlády České republiky P. Pithartovi s výzvou, aby pomohl překonat vážné překážky, které zabrzdíly práce na výstavbě Muzea terezínského ghetta. Na spolkového kancléře H. Kohla se shromáždění obrátilo dopisem. Československé ministerstvo zahraničních věcí předalo spolkovému ministerstvu návrh, aby se

Spolková republika Německo podílela na výstavbě Muzea terezínského ghetta poskytnutím potřebného finančního příspěvku, jehož výše a užití bylo podrobně specifikováno. Terezínští vězňové svým dopisem požádali H. Kohla, aby se osobně zasadil o přijetí tohoto návrhu. Odpovídalo by to nejen tomu, že Terezín se stal osudem 42 832 židovských občanů Německa, píše se v dopise, ale i současnému československému a německému úsilí vyrovnat se s minulostí.

Z našeho dubnového sněmování

NA PAMÁTKU VÍCE NEŽ 80 TISÍC ...

Jedním z prvních konkrétních úkolů, které si Terezínská iniciativa vytkla, bylo dosáhnout toho, aby byla důstojným způsobem trvale vzpomenua památka více než 80 tisíc vyhlazených českých židů, a to na místě, odkud z Prahy odcházely deportační transporty nejprve do Lodže a pak do Terezína. Nebyli jsme první, kteří přišli s touto myšlenkou. Už více než před čtvrt stoletím bylo vynaloženo značné úsilí a v polovině šedesátých let byla deska, dílo Břetislava Bendy, dokonce zhotovena s tím, že bude umístěna tam, kde býval pražský Radioth. Avšak přesto, že deska obsahově ani textem nevyjadřovala, že jde o židy, bylo zásahem obvodního výboru KSČ v Praze 7 znemožněno ji v Praze instalovat s nesmyslným odůvodněním — vzhledem k politice státu Izrael vůči Arabům! Dlouholetý zápas za změnu tohoto rozhodnutí, v němž největší aktivitu projevoval dnes již zesnulý architekt J. Šanda, vždy skončil odmítavým rozhodnutím městského výboru KSČ v Praze. Po-

sléze na jaře 1989 byla část této desky převezena do Terezína a zasazena do městských hradeb.

V únoru 1990 jsme se obrátili na primátora hlavního města Prahy, získali jeho podporu a bylo rozhodnuto, že bude vytvořena nová deska. Pražská židovská náboženská obec se stala investorem a přispěla největší částkou na úhradu nákladů. K jejich úhradě vedle pražské radnice a Rady židovských náboženských obcí v České republice pomohlo i obvodní zastupitelství v Praze 7. Úkolu se ujala Helga Hošková, bývalé terezínské dítě. Její výtvarný návrh byl schválen výtvarnou radou Národního výboru hlavního města Prahy a doporučen k realizaci. Investor objednal dílo u Českého fondu výtvarných umění. Práce byla zadána Helze Hoškové, která ve spolupráci s akademickým sochařem Petrem Šturmem provedla definitivní model v sádře. Deska 1×2,5 m bude odlita z bronzu a bude umístěna na opěrné zdi u Parkhotelu v Holešovicích, v místech

bývalého Radiothru, odkud byly vypravovány transporty. Slavnostní odhalení bude 16. října 1991 v den 50. výročí zahájení deportaci.

Součástí figurálního reliéfu je text: „Na památku více než 80 tisíc českých židů, vyvražděných v letech 1941—1945. 45 413 mužů, žen a dětí bylo odvečeno z těchto míst“ a hebrejské slovo Jizkor — nezapomeň.

* * *

Helga Hošková, rozená Weissová, se narodila 10. listopadu 1929 v Praze. V prosinci 1941 byla deportována transportem L do Terezína, v říjnu 1944 do Osvětimi, prošla Freibergem a Mauthausenem. Po válce vystudovala Státní grafickou školu a Vysokou školu umělecko-průmyslovou v Praze u prof. Filly a Fišárka. Její terezínské dětské kresby, které se zachránily, jsou známy po celém světě. Ve své umělecké tvorbě se věnuje převážně protiválečné a židovské tematice. Vystavovala v Československu, Německu, Itálii a v USA.

Kolik nás ještě je?

Kolik se nás dožilo osvobození v Terezíně nebo na místech, kam jsme byli odtud deportováni, víme. Přibližně nás bylo 12 200 židovských vězňů terezínského ghetta z českých zemí a ze Slovenska, ale kolik nás dnes ještě je a kolik nás žije v Československu?

Terezínská iniciativa to pracně zjišťovala — Lydie Holznerová a Dagmar Lieblová v členské kartotéce Svazu bojovníků za svobodu prošla jednu po druhé čtyřicet tisíc karet a sestavila seznam téměř 1 300 osob, u nichž se zjistilo, že byli v terezínském ghettu vězněni. Protože jsme předpokládali, že ne všichni jsou členy tohoto Svazu, porovnávala pak L. Holznerová seznam s kartotékami židovských náboženských obcí v Praze, Brně, Ostravě a některých jiných. Kromě toho jsme uveřejnili výzvu v denním tisku, Národním osvobození, slovenském Bojovníku a Roš chodeš. Ukázalo se, že přibližně jen 5 % bývalých terezínských vězňů nejsou členy SBS.

Všem, které jsme zařadili do takto vzniklého adresáře bývalých vězňů terezínského ghetta, jsme poslali dopis a dotazník, ve kterém byla i prosba o sdělení adres dalších terezínských vězňů, ať žijí v Československu nebo v cizině. L. Holznerová a D. Lieblová každé nové jméno uvedené v došlých dotaznicích přezkoumaly, zda již je či není v našem seznamu. Za pomoci M. Pacovské vznikl i seznam bývalých terezínských vězňů v zahraničí. Někteří se hlásili spontánně, dozvěděli se o naší iniciativě různými cestami. Na zahraniční adresy jsme poslali 289 dopisů, kde jsme vysvětlili naše cíle a také plány se založením Mezinárodního terezínského sdružení.

Tyto akce přinesly výsledek, že se k Terezínské iniciativě přihlásilo 880 bývalých vězňů terezínského ghetta žijících v Československu. Nejstaršímu je více než devadesát let, nejmladší jsou děti narozené v Terezíně v roce 1944. Něco více než 70 našich dopisů s dotazníky pošta vrátila jako nedoručitelné, v několika případech s poznámkou, že adresát zemřel. Ojediněle někteří dotazník vrátili s poznámkou, že jde o omyl anebo že nemají o naši činnost zájem.

Mnozí v dopisech či přímo v dotaznicích vřele uvítali vznik Terezínské iniciativy a naše plány.

„... Děkujeme Vám srdečně, že takovým krásným činem chcete upozornit na strašlivý židovský osud, o kterém se po dlouhou dobu 40 let nemohlo mluvit...“

„... Udělali jste mi velkou radost se zásluhou a velice si vážím Vašeho ušlechtilého plánu, věřím, že se povede...“

„... Vaši iniciativu plně podporuji a souhlasím s akcemi, které v rámci zřízení terezínského muzea hodláte uskutečnit... Bude-li zřízen nějaký účet u SBČS, na nějž by bylo možno zaslat nějaký příspěvek, sloužící k úhradě nákladů spojených se zřízením muzea a dalšími výlohami, prosím o jeho sdělení a případné zaslání složenky. V rámci svých skromných možností něčím přispěju...“

„... Hlas revoluce, nynější Národní osvobození odebirám od roku 1960. Marně jsem vždy hledala nějakou zprávu o lidech, kteří se z tohoto tábora vrátili, nebo o jejich setkání. Snad tato iniciativa k takovému setkání napomůže.“

„... S velkým zadostiučiněním jsem četla informace o tom, co všechno Terezínská iniciativa už stihla za rok zorganizovat a budu velmi ráda, pokud budete vydávat informace o Vaší činnosti, abyste o tom informovali.“

„Udivuje mě, že za celých 45 let nikdy a nikde ve sdělovacích prostředcích nebyla zmínka o koncentračním táboře Malý Trostinec, kde zahynulo strašným způsobem, mimo jiných národností, mnoho tisíc československých židů. Nemyslím, že se z nich někdo jiný vrátil. Z tisícovky, co jsem přijel já, jsem se vrátil sám, jelikož se mi podařilo utéci“.

Nemálo odpovědi se nespokojilo vyplněným dotazníkem, ale připojilo své terezínské vzpomínky, někdy i poterezínské. Mnozí nabídli i různý dokumentační materiál. Na jiném místě píšeme, jaké plány máme na jejich využití. Zatím srdečně děkujeme všem, kteří takto přispívají k tomu, aby paměť o Terezíně zůstala živá a burčující.

Mezinárodní terezínského sdružení

Z desetitisíců vězňů terezínského ghetta přežil jen malý zlomek. Dnes žijí roztroušeni v mnoha zemích na všech kontinentech. Ačkoliv jejich životní osudy jsou tisíckrát rozličné, mají všichni společnou jednu životní zkušenost. Je to delší nebo kratší doba, kterou prožili v terezínském ghettu.

Jakmile zvitězil duch svobody v Evropě a umožnil tak svobodný styk a pohyb, rozhodli se bývalí terezínští vězňové vytvořit přípravný výbor Mezinárodního terezínského sdružení (MTS). Ministr vnitra ČSFR svým rozhodnutím, které nabylo právní moci dne 14. 2. 1991, povolil působení MTS se sídlem v Terezíně.

Posláním MTS je sdružovat bývalé terezínské vězně ghetta a jejich rodinné příslušníky bez ohledu na jejich současnou státní příslušnost a společně se starat, aby byla důstojným způsobem uchována památka terezínských mrtvých.

Každý, kdo dnes navštíví město Terezín, je překvapen tím, že téměř nic nepřipomíná osudy desetitisíců vězňů, kteří od roku 1941 do roku 1945 byli v tomto městě nuceni žít. Zcela záměrně byla památka na existenci ghetta po tolik let zanedbávána. Je proto nutné v krátké době dosáhnout toho, aby každý, kdo navštíví město Terezín, měl možnost si vytvořit představu, jak lidé v ghettě žili, pracovali a umírali. Proto rehabilitace památky terezínského ghetta bude jedním z hlavních úkolů MTS, a to nejen z piety k tisícům mrtvých, kteří v ghettě zahynuli, ale také z nutnosti, aby památník byl neustálým mementem v zápase proti násilí a útlačku.

Z dalších cílů MTS bude vědecké zkoumání a dokumentování historie terezínského ghetta, zvláště pro generace, které dobu nacismu nezažily. Na to bude navazovat informační, ediční a výstavní činnost.

Svoje poslání může MTS plnit pouze za předpokladu součinnosti všech svých členů roztroušených po celém světě, kteří podle stanov mohou být kolektivními nebo individuálními členy MTS. Taková kolektivní organizace existuje již v Československu, a to „Terezínská iniciativa“ a v Izraeli „Theresienstadt Martyrs Remembrance Association“, která již vyvíjí bohatou činnost mnoho let a vyznačuje se památkou „Beit Terezin“ v Givat Chaim — Ichud. V Dánsku existuje „Theresienstadt Foreningen“, která sdružuje vězně, kteří přišli do Terezína po okupaci Dánska. Holandský velvyslanec v Praze přislíbil pomoc při vytváření „Nizozemského terezínského sdružení“.

V dopisech asi 270 bývalých terezínských vězňů, kteří opustili Československo a žijí v 17 státech světa, je mnoho osobních vzpomínek a vyjádření radosti, že se budou moci podílet na společných záměrech. Sdělují další adresy svých spoluvězňů a žádají o stálý kontakt i v případech, že se nebudou moci zúčastnit pietních vzpomínek na podzim roku 1991 v Praze a Terezíně. V současnosti vzniká „Australské terezínské sdružení“ a v New Yorku již existuje „The Terezin Foundation, Inc“. Uvítali bychom, kdyby se našli další organizátoři, kteří by zakládali podobná regionální sdružení, zvláště v těch zemích, kde žije větší počet bývalých terezínských vězňů, jako v USA, Německu, Kanadě, Anglii, Švýcarsku a Rakousku. Kromě toho žijí v řadě zemí jednotlivci, kteří mohou být individuálními členy MTS, jako kupř. v Brazílii, Argentíně, Venezuele a na Novém Zélandu.

Nejvyšším orgánem MTS je sněm. Ustavující sněm se bude konat v Kulturním domě v Terezíně 18. října v 10 hodin, na kterém delegace kolektivních členů zvolí předsednictvo a další orgány MTS.

Dosažení cílů MTS nebude jednoduchou záležitostí. Napravit to, co bylo po 40 let zanedbáváno a dosáhnout odpovídající úroveň nápravy bude vyžadovat obětavosti a dobrovolné práce. Je to věcí především těch, kterým bylo dopřáno dožít se současných svobodných dnů a na nich bude záležet, jak rychle a jakým způsobem se podaří splatit dluh terezínským mučedníkům. Ti, kteří nebudou moci přímou účastí realizovat společné cíle, mohou k tomuto účelu přispět finančně na účty, které „Mezinárodní terezínské sdružení“ otevřelo u Komerční banky v Praze 1. Je to účet korunový č. 59433 — 011 a účty devizové č. USD 34833 — 1234555 — 011 a č. DEM 34278 — 1234555 — 011.

Připravuje se otevření Muzea ghetta

V programu vzpomínkových akcí k 50. výročí zahájení deportací českých židů a vzniku terezínského ghetta zaujímá čestné místo otevření Muzea ghetta, k němuž dojde 17. října 1991. Bude se nacházet v bývalé terezínské škole z doby věznění známé jako chlapecký dětský domov L 417. Nedávná historie této budovy je zcela příznačná pro předlistopadové poměry. Po válce se v L 417 znovu nacházela škola. Když se pro ni počátkem sedmdesátých let dokončil nový objekt, zdálo se nějaký čas, že dosavadní připadne Památníku Terezín a v nějaké formě se zde bude připomínat období ghetta. Nakonec však odpovědné instituce dospěly k „pochopitelnému“ rozhodnutí. Budova připadla ministerstvu vnitra, které zde v roce 1979 otevřelo „Stálou expozici historie Sboru národní bezpečnosti a revolučních tradic Severočeského kraje“.

I v tomto dílčím případě, který právem můžeme považovat za výsměch všem obětem nacistické genocidy židů, se tak potvrdila obecná politika totalitního režimu: problematiku židovského utrpení odsunovat do pozadí, zamlčovat ji, překrucovat a doprovázet jen chatrně zakrývaným antisemitismem. Stejně jako mnoha jinými způsoby se i pomocí poválečného osudu L 417 podařilo z povědomí mladších československých generací úplně vymazat historii Terezína jako průchozího a decimálního tábora pro židy, nazývaného ghettom.

Současnost poskytuje konečně příležitost k nápravě onoho neblahého dědictví. Muzeum SNB bylo zrušeno, bývalé L 417 má v nájmu Památník Terezín, jehož nové vedení zde za plné podpory a spoluúčasti Terezínského iniciativy urychleně přistoupilo k výstavbě Muzea ghetta. Pracuje se — pokud to jen situa-

ce dovoluje — na oproštění objektu od pompéznosti a nevkusů, které zbyly po dřívějších vlastnících. Bohužel, v některých případech bude z finančních i časových důvodů nutno předchozí zařízení zachovat, i když všichni víme, že to není ideální stav.

Rychlým tempem se připravuje též scénář, vybírají se exponáty a chystá se jejich instalace. Předpokládáme, že při svém otevření bude Muzeum obsahovat především historickou expozici. Zahrnuje vývoj perzekuce židů od vítězství nacismu v Německu, pronásledování českých a slovenských židů po vznik protektorátu a Slovenského štátu, pak vlastní historii terezínského ghetta a života v něm až po jeho osvobození, a skončí repatriací vězňů, poválečnými procesy s veliteli a dozorci. Historická expozice bude doplněna výstavou světoznámých kreseb terezínských dětí a obrazovou galerií malířů ghetta.

Po zahájení činnosti se v Muzeu počítá s další výstavbou. Má se zde soustředit nejen provoz výstavní, ale též dokumentační a výzkumný, zaměřený na Terezín i celkové osudy židů během nacistického panství ve velké části Evropy. V tomto smyslu se Muzeum ghetta má stát badatelským střediskem mezinárodního významu. My všichni, kteří se zabýváme koncepčními i denními otázkami Muzea si přejeme, aby mohlo disponovat soudobou audiovizuální, informační, dokumentační a reprografickou technikou, aby mělo bohatou vědeckou knihovnu atd.

Jsmo si jisti, že se nám společně podaří trvale uchovat památku našich rodných příslušníků, všech našich blízkých i vzdálených, kteří se nedožili. Je to pro nás ostatní ten nejhlubší morální závazek. Nemůže být pochyb, že bude naplněn.

Slovo terezínského starosty na uvítanou

Město Terezín se připravuje na velkou událost. Přijedou nám hosté snad z celého světa, kteří v minulosti prožili část svého života v prostorách tohoto města v době mezi léty 1941—1945. Byli zde zcela nedobrovolně a v podmínkách, na které neradi vzpomínají ti, kteří přežili. Po dlouhých letech se vrátí do města svého dočasného vynuceného pobytu, kde jejich lidství bylo poníženo a odkud byli postupně deportováni „na východ“, do vyhlazovacích táborů. Mezi těmito bezprávnými lidmi byly i malé děti, z nichž jen malá část utrpění ghetta a transportů přežila. Dnes jsou tyto lidé převážně již šedesátiletí a starší a mnozí se setkají od těch dob možná poprvé. Mnozí z těch, kteří přežili minulé hrůzy, nejsou již fyzicky schopni, aby z dalekých konců země mohli přicestovat na toto velké setkání. Ty z bývalých vězňů ghetta, kteří na podzim k nám do Terezína přijedou, uvítáme u nás s velkou úctou jako zástupce všech 140 tisíc vězňů terezínského ghetta.

Uplynulé období posledních čtyřiceti let často zapomínalo, že vlastně kdysi málo významné vojenské město se stalo městem ve světě proslulým, a to nejen pro existenci bývalé policejní věznice gestapa na Malé pevnosti, ale hlavně pro minulost židovského ghetta. Tuto skutečnost se minulá komunistická moc snažila více či méně nápadně vytlačovat z povědomí lidí. Jako jeden z exemplárních případů této skutečnosti bylo vybudování Muzea SNB a revolučních tradic Severočeského kraje, a to právě v domě bývalé školy, který v době ghetta sloužil jako chlapecký domov. Muzeum SNB mělo v pyšné kráse a přepychu ukázat, kdo je v Terezíně pánem situace.

Teprve po listopadu 1989 se věc zdařila a bývalé Muzeum SNB se v současných dnech přeměňuje v památník těch událostí, které se ve městě před padesáti léty začaly odehrávat.

Jsem občanem města Terezína již více než 30 let. V této době byla občanům několik let velmi sugestivně připomínána historická skutečnost bývalého ghetta tím, že přední filmoví umělci si vybírali pro natáčení filmů právě tuto tematiku. Uvedená filmová tvorba v prostorách města — i po řadu týdnů — byla předmětem velkého zájmu občanů, kteří jako statisté se mohli zúčastňovat oněch hrůzných scén s lidmi, naháněný-

mi do dobytých vagonů, a dalších smutných obrazů. Myslím, že tyto, byť jen filmové a hrané scény, umožnily našim občanům alespoň trochu nahlédnout do minulosti Terezína. Vyvolávaly hluboký soucit a vztah k těm, kteří prožívali podobné události ve skutečnosti.

Městská správa spolu s dalšími účastníky chce vytvořit co nejpříznivější podmínky pro jejich uvítání a krátkodobý pobyt ve městě Terezíně.

MVDr. Jan Horníček
starosta města Terezína

TEREZÍNSKÉ PAMĚTNÍ DNY

Ve dnech 17.—18. října 1991 se v Terezíně bude konat setkání bývalých vězňů ghetta. Chceme vás ve stručnosti informovat, jaký program zde jeho účastníky očekává.

Po příjezdu do Terezína se uskuteční prezentace v informačním středisku (kulturní dům) — které bude v provozu 17. 10. 1991 od 9.00 hodin a pak po celou dobu setkání. Při prezentaci obdrží každý jmenovku, stravenky a zaplatí účastnický poplatek. (U hromadných zájezdů zajistí prezentaci a ostatní náležitosti cestovní kancelář.)

17. 10. 1991

- 10.30 — slavnostní otevření Muzea ghetta, po němž budou mít všichni možnost si je prohlédnout
- 12.15 — 14.15 — oběd (košer stravu nebylo bohužel možno zajistit)
- 14.30 — společný odchod od budovy Muzea ghetta do areálu židovského hřbitova v Bohušovické kotlině (pro nemocné a špatně chodící budou připraveny autobusy)
- 15.00 — zahájení tryzny na židovském hřbitově za mrtvé z Terezína a všech koncentračních táborů

Po skončení tryzny přesun do Prahy, při-

padně možnost zůstat v Terezíně a zde nebo v okolí se ubytovat v soukromí.

18. 10. 1991

- 10.00 — ustavující sněm Mezinárodního terezínského sdružení (kulturní dům). Zúčastní se delegáti jednotlivých teritoriálních skupin a sdružení
- 10.00 — Matiné terezínské hudby v sále Muzea ghetta
- 10.00 — 12.15 a
- 14.30 — 15.45 — setkání skupin
Zájem o tato setkání a jejich druh uveďte v přihlášce. (Například podle terezínského bydliště, pracovního nasazení v Terezíně, vnějšího komanda atd.)
- 12.30 — 14.30 — oběd
- 16.00 — představení terezínským vězňům dobře známé dětské opery Brundibár.

Po skončení představení (cca 17.30 hod.) přesun do Prahy.

Zároveň prosíme bývalé spoluvězně z Prahy a okolí Terezína o sdělení, zda mohou poskytnout ubytování našim přátelům z jiných okresů ve dnech setkání.

Závěrem této stručné informace, v jejímž hodinovém rozvrhu může ovšem ještě dojít k dílčím změnám, **prosíme o včasné vyplnění a zaslání přihlášky**, která je na str. 8 tohoto bulletinu. Z organizačních důvodů je nezbytné, aby přihlášky došly Terezínské iniciativě nejpozději **do 30. června 1991**.

PRAŽSKÁ SETKÁNÍ

Mimo setkání v Terezíně se konají:

- 16. října odpoledne — třída Dukelských hrdinů, Praha 7 (před Parkhotelem) odhalení desky k uctění památky více než 80 tisíc českých židů v místě, odkud odcházely transporty do Lodže a Terezína.
- 19. října tryzna za čtvrt miliónu zavražděných židů z Československa za druhé světové války. Součástí tryzny bude koncert České filharmonie, která uvede Verdiho Requiem (ve Smetanově síni Obecního domu).

Vědecká konference o historii Terezína

Na dny 25. až 28. listopadu 1991, tedy právě na dny padesátého výročí vzniku terezínského ghetta, organizuje Památník Terezín a Terezínská iniciativa mezinárodní vědeckou konferenci na téma Terezín v historii nacistického „konečného řešení židovské otázky“.

Podnět k jejímu uspořádání dala Terezínská iniciativa s cílem překonat izolaci našeho a zahraničního výzkumu dějin Holocaustu, v jehož kontextu teprve lze správně interpretovat historii terezínského ghetta. Za pomoci zahraničních historiků by konference měla přispět k vytvoření seriózní vědecké základny pro budoucí činnost nově zřizovaného Muzea ghetta v rámci Památníku Terezín. Současně by měla dát podnět také historikům z jiných našich vědeckých ústavů a vysokých škol, aby pomohli vrátit historii genocidy československých židů v letech 1939–1945 do československých dějin a seznámit s ní československou společnost.

Program konference je rozvržen do čtyř jednací dnů, které budou věnovány těmto tematickým okruhům:

1. Poslání Terezína v nacistické politice „konečného řešení židovské otázky“.
2. Terezínští vězňové — život v „nuceném společenství“.
3. Židovská rezistence proti „konečnému řešení“ případ Terezín.
4. Osudy terezínských vězňů po deportaci na východ. Československá vláda a Terezín. Mezinárodní výbor červeného kříže a Terezín.

V závěru konference budou posouzeny stěžejní problémy a další směry výzkumu dějin terezínského ghetta i spolu-

práce historických pracovišť a jednotlivých historiků, kteří se zabývají problematikou s dějinami Terezína související.

Ve snaze, aby byl na konferenci vytvořen dostatečný prostor pro diskusi, požádali jsme, aby texty nebo alespoň teze referátů byly připraveny písemně natolik s předstihem, že budou dány všem účastníkům ještě před konferencí k dispozici.

O konferenci projevila velký zájem všechna pozvaná zahraniční pracoviště a téměř všichni pozvaní zahraniční historikové.

Početnou delegaci ohlásil Yad Vashem, který svými náměty obohatil program konference. Washingtonský Holocaust Memorial vyšle dva historiky. Jedním z nich je Raul Hilberg, autor dosud nejvýznamnějšího díla o nacistickém vyhlazování evropského židovstva. Londýnský Leo Baeck Institute přislíbil účast tří historiků, z nichž R. Friedländer svůj příspěvek věnuje právě osobnosti terezínského vězně Leo Baecka.

Z přihlášených referátů uvádíme alespoň některé. K hlavnímu tématu prvního dne by vedle R. Hilberga měl promluvit profesor Hebrejské university v Jerusalemě Yehuda Bauer, o aktuálních problémech terezínské historiografie izraelská historička Livia Rothkirchenová, o vztahu terezínského ghetta k ostatním koncentračním táborem německý historik Falk Pingel. Terezínu v historii německých židů bude věnován příspěvek Wolfganga Benze, v historii rakouských židů příspěvek Jonny Mosera a v historii dánských židů příspěvek Hanse Sode-Madsena.

Izraelská historička Ruth Bondyová, autorka monografie o Jakovu Edelsteini, bude interpretovat osobnost tohoto prvního „Judenältestera“ terezínského ghetta. Naproti tomu rakouská historička Gabriela Anderlová se bude zabývat všemi třemi esesáckými veliteli terezínského tábora, Seidlem, Burgrem a Rahmem. Všichni tři pocházeli z Rakouska. O terezínských věznicích v Osvětimi bude referovat vedoucí historického oddělení Státního muzea Osvětim-Birkenau Fr. Piper. S výsledky svého mnoholetého výzkumu proslulého propagačního filmu, natočeného v létě 1944 v Terezíně, seznámí konferenci holandský historik Karel Margry.

Z Československa předpokládáme účast 25 historiků. Mezi nimi budou historikové z Památníku Terezín a Terezínské iniciativy a kromě toho jsme požádali Historický ústav Československé akademie věd, Historický ústav Slovenské akademie věd, Ústav soudobých dějin Československé akademie věd, Historický ústav Československé armády, filozofickou fakultu Karlovy univerzity a Muzeum Slovenského národního povstání v Banské Bystrici, aby na konferenci vyslaly své zástupce. Některé odborníky jsme pozvali přímo.

V rámci přípravy konference plánuje Památník Terezín a Terezínská iniciativa uskutečnění tematických setkání československých historiků s cílem umožnit vzájemnou výměnu informací a názorů o dosavadních výsledcích výzkumů k hlavním problémům historie terezínského ghetta.

Věříme, že průběh a výsledky konference budou významným přínosem pro naši historiografii a napomohou jí při splácení dluhu, který v této oblasti dosud má.

TEREZÍNSKÁ HUDBA

V letech nedávno minulých, kdy jen připomenutí existence židovského ghetta Terezín vzbuzovalo nelibost všech „zodpovědných orgánů“, se přece jen nepodařilo vygumovat tento výjimečný typ lágru z povědomí určité, byť malé části, světové i naší veřejnosti. Stalo se tak díky obětavým lidem, jakým byl zvěčnělý pan Jiří Lauscher, anebo některým umělcům, zvláště hudebníkům, kteří považovali za svoji lidskou i uměleckou povinnost uvádět díla skladatelů, kteří v Terezíně byli, měli zde svou tužku a papír a v této krajní situaci si kreslili své puntíčky a řádky.

Nebylo jich mnoho, ale přesto svým mnohovrstevnatým dílem tvoří s další-

mi, kteří též prošli různými koncentračními tábory a ghetty, určitou epochu, která nemá obdoby v dějinách hudby. Pavel Haas, Viktor Ulmann, Hans Krása, Gideon Klein složili řadu významných komorních, orchestrálních a operních děl, z nichž většina byla realizována v Izraeli, USA, NSR, Belgii, Holandsku, Anglii a dalších zemích. Někteří interpreti a propagátoři terezínské hudby vytvořili sdružení či společnost, jako např. The Group For New Music, Terezín Music Memorial Project, který vede profesor David Bloch z Tel Avivu, dále Musica Reanimata, Förderverein zu Wiederentdeckung NS-verfolgter Komponisten und Ihrer Werke, v jehož vedení jsou tak významní hudební vědci a skladatelé jako prof. Udo Zimmermann, Dr. Volker

Hassener, Heidi Tamar Hoffmann a další. Ve Spojených státech je velmi aktivní pan Mark Ludwig, přední člen Bostonské filharmonie a vedoucí Komorního sdružení terezínské hudby.

Koncerty jimi pořádané se setkávají s velkým zájmem veřejnosti, a to nejenom židovské. Jejich ohlas v médiích upozorňoval na vysokou uměleckou úroveň skladatelů, ale i na existenci terezínského ghetta. Patří jim dík všech, kteří „Shoa“ přežili a především těch terezínských. V období 50. výročí počátku likvidace Židů na území bývalé ČSR by bylo dobré, kdyby se podařilo uskutečnit koncerty terezínské hudby. Zasloužili by si to skladatelé a bylo by to zřejmě vyvrcholením záslužné aktivity jmenovaných hudebních sdružení.

STANOVY

Mezinárodního terezínského sdružení

Město Terezín přeměnila v letech 1941—1945 německá okupační moc v židovské ghetto, v nacistický koncentrační tábor. Prošlo jím více než 150 tisíc vězňů z Československa, Německa, Rakouska, Holandska, Dánska a jiných zemí Evropy. Více než 35 tisíc z nich zahynulo v Terezíně a dalších 83 tisíc bylo zavražděno po deportaci z ghetta. Nejen z piety k těmto mrtvým je třeba, aby jejich poselství promlouvalo k současným i budoucím problémům národů světa, aby bylo mementem v zápase proti antisemitismu a jakémukoli rasismu, proti násilí a jakémukoli útlaku, za lidský svět.

Čl. 1

Název a sídlo

1. Název organizace je Mezinárodní terezínské sdružení (dále jen Sdružení).
2. Sídlem Sdružení je Terezín.

Čl. 2

Poslání a cíle

1. Posláním organizace je sdružovat bývalé vězně Terezína a jejich rodinné příslušníky bez ohledu na jejich současnou státní příslušnost a společně se starat, aby byla důstojným způsobem uchována památka terezínských mrtvých, aby byla dokumentována historie terezínského ghetta, vědecky zkoumána a aby s ní byly seznamovány zejména generace těch, kteří doby nacismu nezažili.
2. Ve své činnosti Sdružení spolupracuje se všemi institucemi a organizacemi na území ČSFR a jiných států, které mají vztah k jeho poslání, zvláště s Památkovým úřadem Terezína a jeho Muzeem ghetta.
3. V rámci tohoto poslání bude Sdružení podle potřeby rozvíjet informační, dokumentační, vzdělávací, výstavní, filmovou a ediční činnost.

Čl. 3

Členství

1. Členství ve Sdružení je kolektivní i individuální.
2. Kolektivním členem se mohou stát organizace bývalých terezínských vězňů a jejich rodinných příslušníků.
3. Členem Sdružení se může stát bývalý terezínský vězeň a jeho rodinný příslušník členstvím v některé organizaci bývalých terezínských vězňů, která je kolektivním členem Sdružení. Individuálním členem může být i osoba, která nemá možnost členství v některém kolektivním členu. Kolektivní i individuální členy přijímá předsednictvo Sdružení.

Čl. 4

Hospodaření s majetkem Sdružení

1. Sdružení může být vlastníkem movitého i nemovitého majetku, se kterým hospodaří v souladu s československým právním řádem.
2. Sdružení získává prostředky ke své činnosti z příspěvků svých členů, z darů, dotací, odkazů a příspěvků tuzemských a zahraničních právnických a fyzických osob a z vlastní hospodářské činnosti. Tyto prostředky jsou využívány pro naplňování cílů Sdružení.
3. Sdružení může v souladu s příslušnými právními předpisy spravovat též majetek, který mu byl odevzdán do trvalého či dočasného užívání a hospodařit s případnými příjmy z tohoto majetku.

Čl. 5

Orgány Sdružení

1. Orgány Sdružení jsou: sněm, předsednictvo, předseda, tajemník, hospodář, revizní komise.

2. Podle potřeby může Sdružení ustavit další orgány.

Čl. 6

Sněm

1. Nejvyšším orgánem Sdružení je sněm, tvořený delegacemi kolektivních členů, které se vzájemně informují o své činnosti a o svých plánech, koordinují svou aktivitu a vzájemnou pomoc.
2. Sněm schvaluje, doplňuje a mění stanovy Sdružení, volí a odvolává členy předsednictva a revizní komise Sdružení, schvaluje zprávy o jejich činnosti, schvaluje rozpočet a výsledky hospodaření Sdružení.
3. Sněm se schází zpravidla jednou ročně.

Čl. 7

Předsednictvo Sdružení

1. Předsednictvo volí ze svého středu předsedu, místopředsedu, tajemníka a hospodáře.
2. Předsednictvo svolává sněm, zabezpečuje úkoly na něm dohodnuté a koordinuje činnost jeho členů v době mezi dvěma sněmy, hospodaří s majetkem Sdružení.

Čl. 8

Revizní komise

1. Revizní komise kontroluje hospodaření Sdružení.

Závěrečná ustanovení

Čl. 9

1. V případě zániku Sdružení určí sněm osoby pověřené majetkovým vypořádáním. Současně sněm rozhodne, jak bude naloženo s případným majetkovým zůstatkem.

Čl. 10

Tyto stanovy vstupují v platnost dnem 14. 2. 1991.

ODPOVĚĚ IZRAELSKÝCH PŘÁTEL

Terezínská iniciativa od svého vzniku usilovala o úzkou spolupráci s organizací bývalých terezínských vězňů v Izraeli, která se jmenuje Theresienstadt Martyrs Remembrance Association a jejíž středisko je v muzeu Beit Theresienstadt v Givat Haim — Ichud. V listopadu loňského roku navštívil Prahu předseda tohoto sdružení Uri Bass. Projednali jsme s ním naše plány a navrhli, abychom společně vytvořili Mezinárodní terezínské sdružení. Návrh jeho stanov jsme mu odevzdali. Uvěřejňujeme odpověď, kterou jsme dostali.

Givat Haim, 26. 1. 1991

Milí přátelé,

děkuji za milý dopis Honzy Schimmerlinga ze dne 22. 11. 90 a za informaci a materiál, který jste mi dali Uri Bassovi. Projednali jsme záležitosti Terezínského sdružení na schůzi exekutivy našeho Sdružení, která se konala v Givat Haim 5. 1. 1991.

1. Vitáme návrh založení Mezinárodního terezínského sdružení, se kterým budeme rádi na federativní bázi spolupra-

covat. Ztotožňujeme se s posláním a cílem uvedených ve Vašich stanovách, aniž se však vzdáváme naší organizační a finanční nezávislosti. Pochopitelně, že naši členové se mohou na individuální bázi stát členy Vašeho Sdružení.

Rádi přispějeme k Vaší činnosti naší mnoholetou zkušeností v oborech sběru materiálu, výzkumu, výchovy a výstav.

2. K výročí vzniku terezínského koncentračního tábora sestavíme delegaci, která, jak doufáme, přispěje k různým plánovaným akcím nejen svou účastí, ale i proslovem a věncem. Pochopitelně, že kromě oficiální delegace mnozí naši členové se zúčastní setkání v Terezíně a v Praze.

3. Beit Terezin obdržel dopis ředitele Památníku Terezin, dr. Munka, ve kterém se navrhuje účast zástupce našeho Sdružení na plánované vědecké konferenci. V nejbližší době projednáme personální otázku, o které Vám i dr. Munkovi napíšeme.

4. Naše Sdružení koná každoročně vzpomínkový sjezd na výročí osvobození Terezína. Letos se sjezd bude konat 4. V. 91 v Givat Haim a budeme se těšit na návštěvu československých delegátů. Budeme-li včas vědět, kdo se hodlá zúčastnit, pokusíme se pomoci s ubytováním a pohostinstvím.

5. Jsme ve styku s vyslanectvím ČSFR v Tel Avivu ve věci návštěvy našeho prezidenta Herzoga. Rádi bychom také zůstali informováni o Vašich plánech, pokroku a běžné činnosti.

6. Z důvodů administrativních adresujte prosím oficiální dopisy na Beit Terezin, Givat Haim—Ichud 388935, Israel (O. B. Kraus / Ruth Elias).

S přátelským pozdravem Váš

Uri Bass
předseda

Bývalým vězňům lodžského ghetta

Z podnětu bývalých vězňů terezínského ghetta sdružených v Terezínské iniciativě bude 16. října 1991 odhalena pamětní deska na místě bývalého Radiotruhu, odkud před padesáti léty odjel první z pěti transportů českých židů do Lodže, tehdy přejmenované na Litzmannstadt. Z pěti tisíc českých vězňů lodžského ghetta se osvobození dožilo pouhých 261. Dnes nás už žije jen hrstka. Padesáté výročí prvního lodžského transportu je příležitostí, abychom se poprvé setkali. Máte-li o setkání zájem, případně chcete-li se na jeho přípravě podílet, napište na adresu Terezínská iniciativa — Ghetto Lodž, Maislova ulice 18, Praha 1, 110 00. Uvitáme také, zašlete-li nám jména a adresy našich bývalých spoluvězňů, žijících v Československu nebo v zahraničí.

Věra Šlesingerová

Představujeme vám

Na shromáždění terezínských konaném 16. 4. 1991 byl zvolen:

Výbor Terezínské iniciativy

Věra Andryšková, nar. 1935, Ruty Blažková, nar. 1929, Anita Franková, nar. 1930, Margit Herrmannová, nar. 1921, Lydia Holznerová, nar. 1929, Miroslav Kárný, nar. 1919, Jiří Kotouč, nar. 1929, Jaroslav Kraus, nar. 1922, Eva Kučerová, nar. 1927, Jiří Lom, nar. 1913, Antonie Militká, nar. 1928, Alica Pastorová, nar. 1928, Erik Polák, nar. 1929, Karel Redlich, nar. 1926, Hanuš Schimmerling, nar. 1921, Jiří Schick, nar. 1932, Jiří Steiner, nar. 1929, Eva Štichová, nar. 1927, Jiří Vrba, nar. 1924.

Delegáti do Mezinárodního terezínského sdružení

Hanuš Schimmerling, nar. 1921, Anna Hanusová, nar. 1930, Lydia Holznerová, nar. 1929, Helga Hošková, nar. 1929, Jaroslav Kraus, nar. 1922, Dagmar Lieblová, nar. 1929, Jan Munk, nar. 1946, Zuzana Růžičková, nar. 1927.

Přihláška k účasti na vzpomínkových dnech 16.—19. října 1991

Jméno a příjmení

Adresa: tel. číslo

ÚČASTNÍM SE TĚCHTO AKCÍ:

16. října středa

odpoledne v Praze odhalení pamětní desky ano ne

17. října čtvrtek

dopoledne v Terezíně otevření Muzea ghetta ano ne

odpoledne v Terezíně — Tryzna na židovském hřbitově ano ne

18. října pátek

dopoledne sněm Mezinárodního terezínského sdružení ano ne

zájmové setkání ve skupině ano ne

odpoledne zájmové setkání ve skupině ano ne

19. října sobota

večer Tryzna ve Smetanově Jini v Praze ano ne

v případě prodeje vstupenek mám zájem o ks

Prosím o rezervaci noclehů na tento den:

16. 10. pro osob

17. 10. pro osob

18. 10. pro osob

19. 10. pro osob

Ubytovaní hradi každý sám.

Mám zájem o dopravu objednaným autobusem do Terezína

dne 17. 10. pro osob

dne 18. 10. pro osob

(nutno hradit)

Mám zájem o hromadný oběd v Terezíně (každý si bude hradit sám)

17. 10. pro osob

18. 10. pro osob

Nehodící se škrtněte.

Na úhradu společných nákladů se bude vybírat účastnický poplatek — jeho výše bude stanovena dodatečně.

Předběžnou přihlášku odešlete nejpozději do 30. června 1991 na adresu: Terezínská iniciativa, Maislova 18, 110 00 Praha 1

Podpis